

סיבות לחוב במגזר הערבי

סקר טלפוני

יולנדה גולן

האגף לתכנון ומדיניות

דצמבר 2018

תקציר

בשנת 2016, פורסם לראשונה מחקר אודות "פרופיל החייב ברשות האכיפה והגבייה שנת 2015" (גולן, י. 2016). אחד הממצאים העיקריים שעלו מתוך המחקר היה אחוז גבוה של חייבים לא יהודים בהשוואה ליחסם באוכלוסייה, ומתוכם, אחוז גבוה משתייך לאוכלוסייה הערבית. לפיכך, עלה הצורך להבין טוב יותר את ההתנהלות הכלכלית, החברתית והתרבותית של החייבים **בחברה הערבית בישראל**. מטרת המחקר העיקרית היא לנסות להבין את דפוסי ההתנהגות בצבירת חובות, את דרכי ההתמודדות עם החוב של החייבים בחברה הערבית ועד כמה החוב מפריע בחיי היום יום. בדגימה מקרית פשוטה נדגמו מתוך אזורים גיאוגרפיים שהוגדרו מראש 745 חייבים פרטיים בהוצאה לפועל המשתייכים למגזר הערבי. הפנייה הראשונית אל החייבים בוצעה באמצעות שיחה טלפונית. עבור חלק מהראיונות המשך הריאיון בוצע במפגש אישי. אחוז ההשבה הכללי עמד על כ- 24%, ניכר כי קיים קושי רב באיתור חייבים שנובע בין היתר מהעובדה כי מספרי הטלפון שמתקבלים מחברות הסלולר אינם עדכניים עבור מרבית החייבים.

ברצוני להודות לצוות האגף לתכנון ומדיניות על העזרה הרבה: לגברת **רבקה אהרוני**, מנהלת האגף לתכנון ומדיניות, על עזרתה בתכנון הסקר; **למר רפי גולן**, מנהל תחום סטטיסטיקה, על האלגוריתם במיפוי חייבים דוברי ערבית; **למר מירון חלבי**, עוזר המחקר באגף תכנון ומדיניות, על עזרתו הרבה באיסוף המידע. לגברת **עדן סיבוני** ולגברת **נגה גת**, עוזרות המחקר באגף תכנון ומדיניות, על עזרתן בעיבוד הנתונים.

פרק א': מבוא

בממצאי המחקר "פרופיל החייב ברשות האכיפה והגבייה 2015" (גולן, י. 2016), נמצא כי אחוז קבוצת הלא יהודיים באוכלוסיית החייבים בהוצאה לפועל הוא כ- 39% (כאשר מוסיפים את מרווח הטעות של המדגם, טווח האחוז עומד על 35%-43%), בעוד שחלקם היחסי של קבוצת הלא יהודיים בכלל האוכלוסייה עומד על 25%. ההגדרה של קבוצת הלא יהודים היא הטרוגנית שכן מעצם הגדרתה היא כוללת כל חייב שאינו יהודי, לפיכך נמצאות בתוכה תתי אוכלוסיות שונות המתגוררות בישראל. במחקר זה נתמקד בתת אוכלוסייה הגדולה ביותר, היא האוכלוסייה הערבית, מתוך הצורך להבין את אופן התנהלותם הכלכלית. החברה הערבית היא מיעוט אתני העובר תהליכי שינוי וטרנספורמציה חברתית-כלכלית רבי עוצמה ומושפע מתהליכי גלובליזציה ומודרניזציה ובין היתר מושפע מהסכסוך הערבי יהודי והן מהחיכוך עם התרבות היהודית, הישראלית.

כיום, פניה של החברה הערבית מגוונים עוד יותר בשל השינויים שחלים בה. לעומת העבר, ישנן קבוצות שונות בתוך החברה הערבית אשר אינן מהוות מקשה אחת. קיימים פערים גדולים של השכלה ושל מעמד חברתי כללי בין הנוצרים לבין המוסלמים והדרוזים, וכן קיימים הבדלים ופערים ניכרים בין הקבוצות, למשל בין האוכלוסייה הערבית בנגב ובין האוכלוסייה הערבית בצפון (מנעא, 2008). ההגדרה לאוכלוסייה ערבית התבססה בעיקר על מיקומם הגיאוגרפי של התושבים הערבים המתגוררים ביישובים הערבים, היהודיים והמעורבים ומחוץ ליישובים (בעיקר ביישובים הערביים הלא מוכרים בנגב), למעט התושבים הערבים המתגוררים בירושלים וברמת הגולן והתושבים המתגוררים ביישובים הצ'רקסיים (כפר כמא וריחניה). מקומות המגורים של החברה הערבית מוינו לשלושה אזורים גיאוגרפיים מרכזיים: אזור הצפון, אזור המשולש ואזור הנגב. המיון נעשה לפי שלושה משתנים: שם היישוב, מחוז המגורים ונפת המגורים. באזור הצפון נכללו היישובים שבמחוז הצפון והיישובים שבנפת חיפה (לרבות ישובים מעורבים), באזור המשולש נכללו היישובים שבנפת חדרה ובמחוז המרכז (לרבות ישובים מעורבים) באזור הנגב נכללו היישובים שבמחוז הדרום, ובכלל זה היישובים הערביים הלא מוכרים.

מטרות המחקר הן בשני רבדים עיקריים: ברובד הראשון, המטרה היא לנסות להבין את הסיבות שהובילו את החייב בחברה הערבית לצבירת חוב. להבין את דרכי ההתמודדות של החייב עם החוב, האם החוב מפריע לו בשגרת היום יום ועד כמה הוא מסתייע בעין זה בסביבתו הקרובה. הרובד השני, לספק תשתית מחקרית למקבלי החלטות בכל הנוגע לחייבים מהחברה הערבית.

לצורכי המחקר, בוצע מיפוי של דוברי הערבית מתוך כלל החייבים המתבסס על אלגוריתם¹ והורכב שאלון נרחב הכולל בתוכו יותר מ-48 שאלות: שאלות כלליות המתבססות על השאלון של מחקר "סיבות לחוב - מחקר טלפוני" ושאלות עומק. הפנייה הראשונית אל החייב באזור המשולש והצפון בוצעה באמצעות שיחת טלפון בשפה הערבית וזאת על מנת לקבוע עמו מפגש אישי. במפגש האישי שנקבע עם החייב ישב מולו סוקר וראיין אותו בשפה הערבית. לאלו שסירבו למפגש אישי, השאלון בוצע טלפונית בלבד. באזור הדרום הסקר בוצע טלפונית בלבד. בסיום השיחה נשלח אל החייב מכתב תודה המודה לו על השתתפותו בסקר.

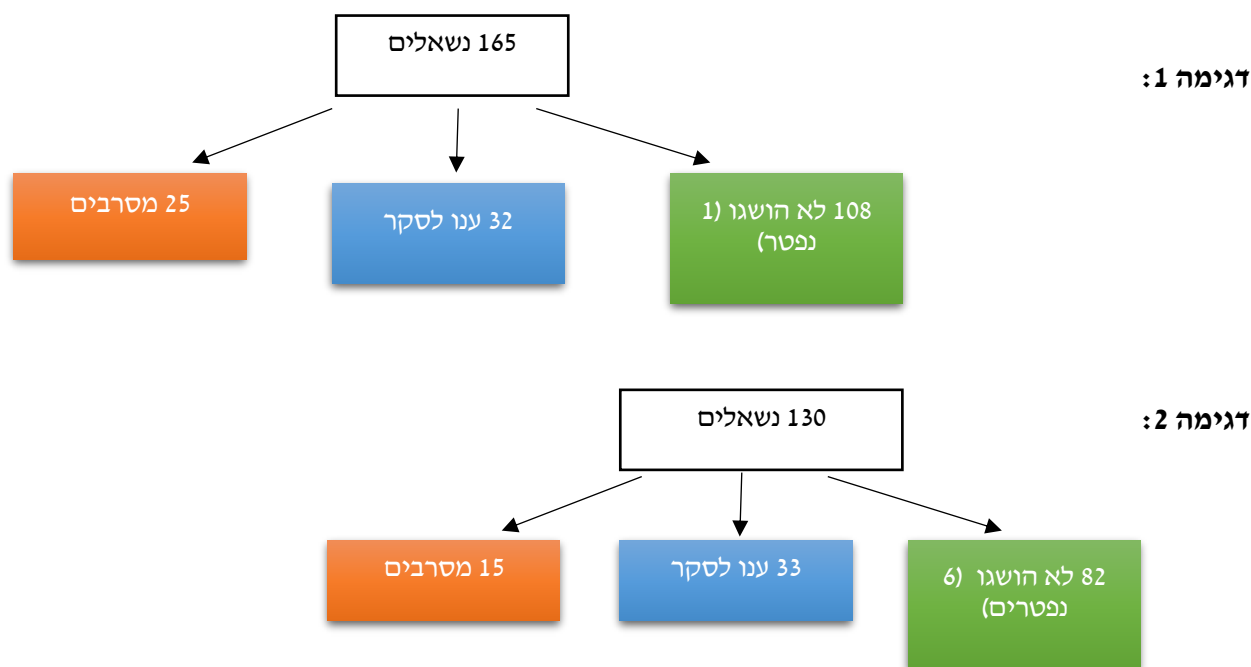
¹ ראה/י נספח א.

תקופת איסוף הנתונים התפרסה על שנה שלמה. במהלך תקופת הסקר התגלו קשיים רבים באיתור חייבים שנבעו בעיקר מהעובדה כי עבור מרבית החייבים, מספרי הטלפונים שבידנו אינם עדכניים. בשל קושי זה עלה הצורך לדגום חייבים לשאלון בסבבים שונים של דגימה, אך הקשיים באיתורם של החייבים נמשכו גם בסבבים הנוספים של המדגם. הסוקרים סייעו לחייבים במתן מידע בסיסי ואף בהכוונתם של החייבים למוקד הטלפוני או ללשכות בהם מתנהלים מרבית תיקיהם. מבנה העבודה הוא כדלקמן: **פרק תהליך העבודה** - מסביר על תהליך עבודת המחקר; **פרק הממצאים** - בפרק זה יוצגו הממצאים של הסקר כאשר הפרק מחולק לשלושה חלקים כמבנה הסקר: חלק א' - פרטיים אישיים על המשיבים; חלק ב' - מידע על החוב וחלק ג' - הכנסה של המשיבים. **פרק סיכום** - מסכם את עיקרי הממצאים של הסקר ומשווה בין תוצאות הסקר הנוכחי לסקר שבוצע אשתקד. בסוף יוצג **פרק הנספחים**.

פרק ב': תיאור תהליך העבודה

ראשית בוצע מיפוי של חייבים דוברי ערבית באמצעות אלגוריתם.² אוכלוסיית החייבים הפרטיים במערכת הוצאה לפועל מונה 608,049 חייבים פרטיים נכון לתאריך 31 במאי 2017, כאשר מתוכם אופיינו 211,822 חייבים דוברי ערבית (המהווים כ- 35%). לאחר מכן, בוצעה חלוקה לאזורים גיאוגרפיים לפי הכתובת השכיחה בתיק של החייב. עבור כל אזור גיאוגרפי נדגמו בדגימה אקראית פשוטה במוצע כ- 250 חייבים, סה"כ נדגמו 745 חייבים (אזור הצפון – 295 חייבים, אזור המשולש – 250 חייבים ואזור הדרום – 200 חייבים). עבור כל אזור גיאוגרפי בוצעה דגימה בשני סבבים. תרשים 1 מתאר את תהליך הדגימה באזור הצפון. באזור זה נדגמו בסך הכל 295 חייבים בשני סבבי דגימה.

לוח 1: תרשים סכמתי של הדגימה באזור הצפון

לסיכום, בסבב הראשון נדגמו 165 חייבים, היות ו-108 חייבים לא הושגו התבצעה דגימה נוספת של 130 חייבים. רק 32 ענו לסקר ו-25 סירבו להשתתף בסקר. בסבב השני 33 ענו ועדיין 82 לא אותרו או לא הושגו.

באזור הצפון 64 נשאלים ענו לשאלון באופן מלא (מהווים כ-22%), 40 נשאלים סירבו לענות (מהווים כ-14%) ו-147 לא הושגו (מהווים כ-64%). 7 חייבים נפטרו.

באזור המשולש אחוז ההשבה עמד על כ- 23% שהם 58 חייבים (מתוך כ-250). ואחוז ההשבה באזור הדרום עמד על כ-28% שהם 57 חייבים (מתוך כ-200).

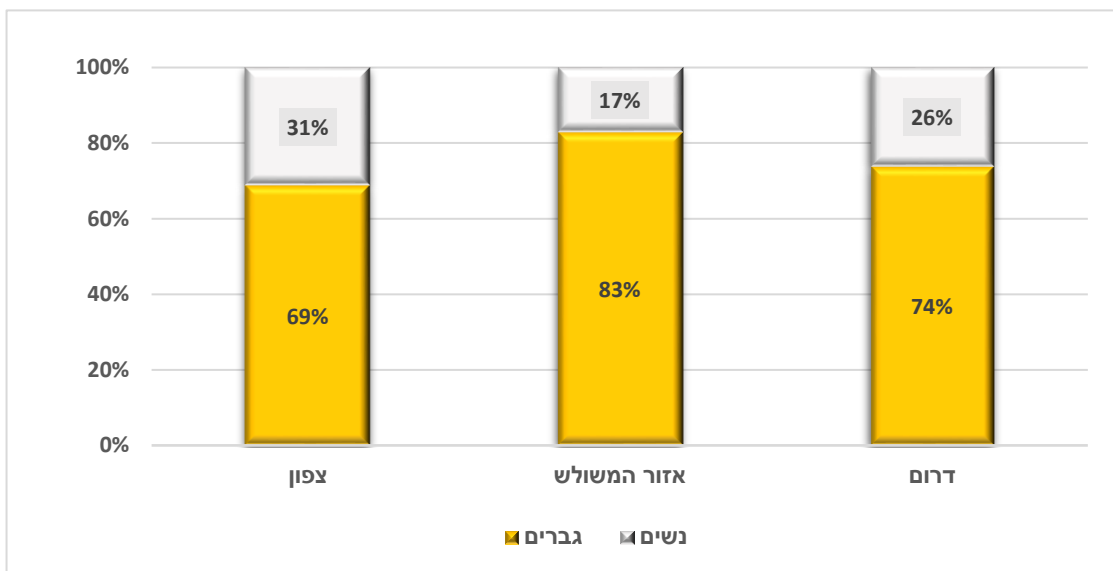
סה"כ בשלושת האזורים שנבדקו 179 חייבים ענו על הסקר (המהווים כ-24%) מתוך 745 חייבים.

² ראה/י נספח א.

ממצאי הסקר

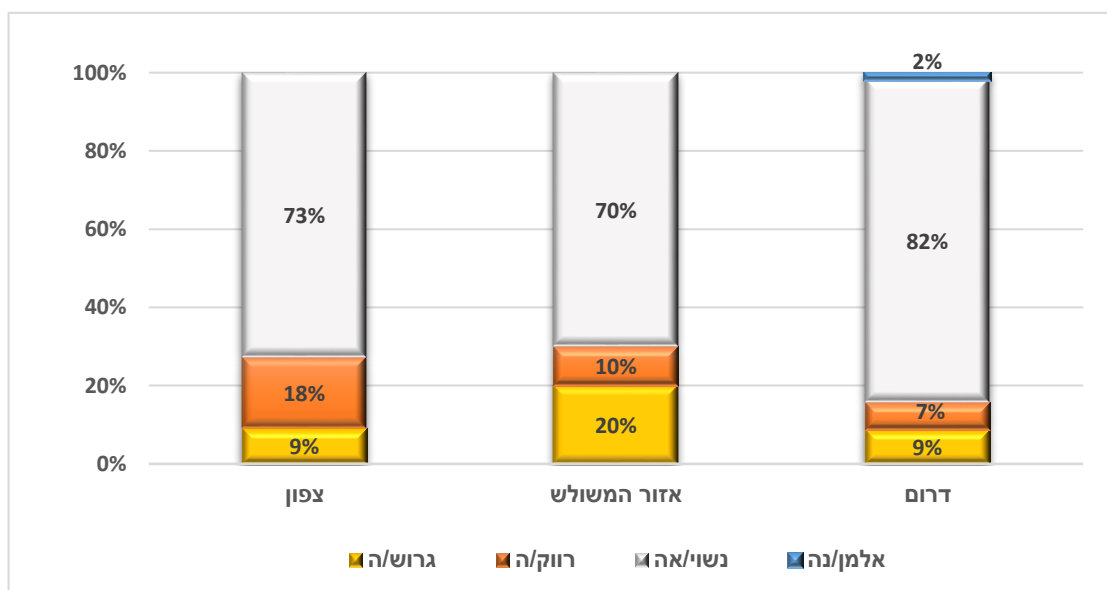
חלק א: מידע דמוגרפי של משתתפי הסקר

לוח 1: התפלגות לפי מגדר

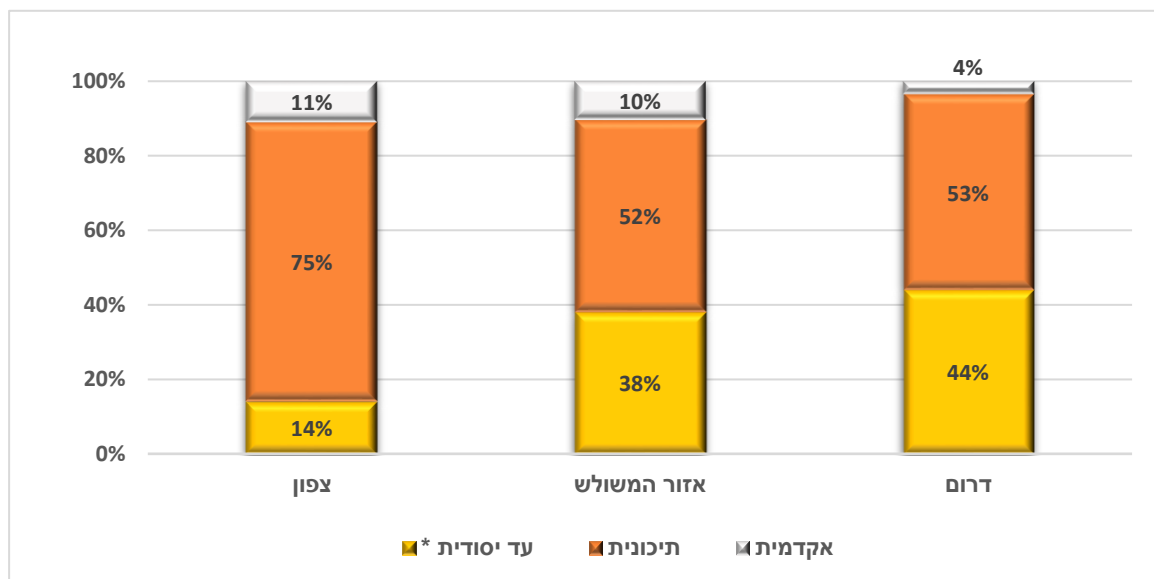
לוח 1 מציג כי מרביתם של המשיבים גברים. באזור המשולש אחוז הגברים הוא גבוה מאוד. יובהר כי גם בפרופיל החייב לשנת 2015 נמצא כי מרבית החייבים הם גברים.

לוח 2: התפלגות לפי מצב משפחתי

לוח 2 מציג את התפלגות מצב המשפחתי של המשיבים: באזור הדרום אחוז המשיבים הנשואים הינו הגבוה יותר ומהווה כ-82%. ואילו אחוז הרווקים הגבוה יותר נמצא באזור הצפון כ-18%. אחוז הגרושים הגבוה יותר נמצא באזור המשולש ומהווה כ-20%.

לוח 3: התפלגות לפי השכלה

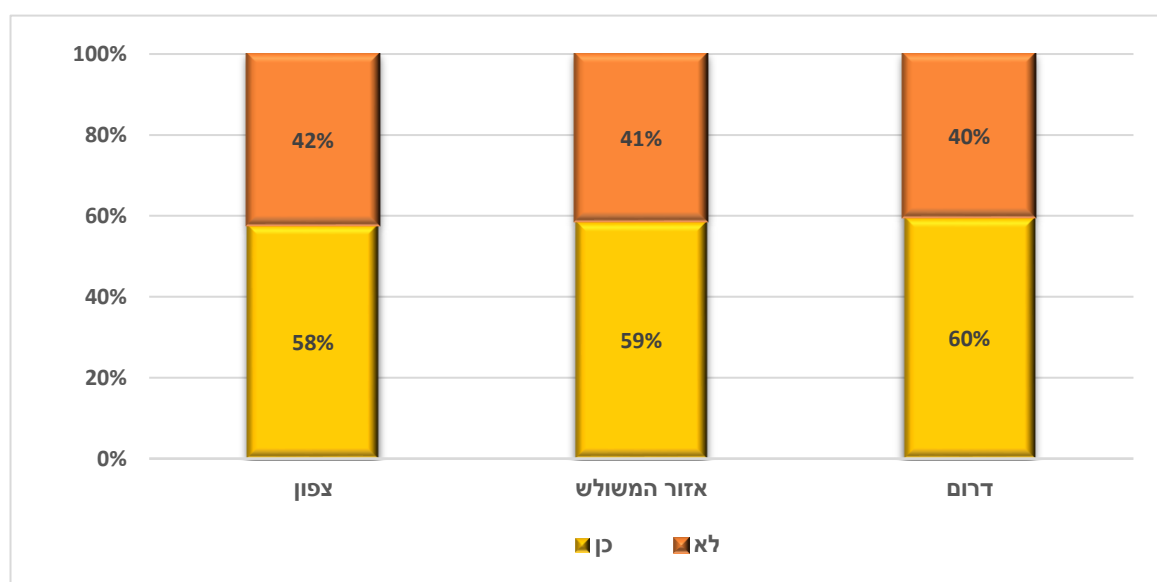

* כולל גם נשאלים שלא למדו כלל;

מרבית המשיבים בעלי השכלה תיכונית ופחות מזה, אחוז האקדמאים נמוך.

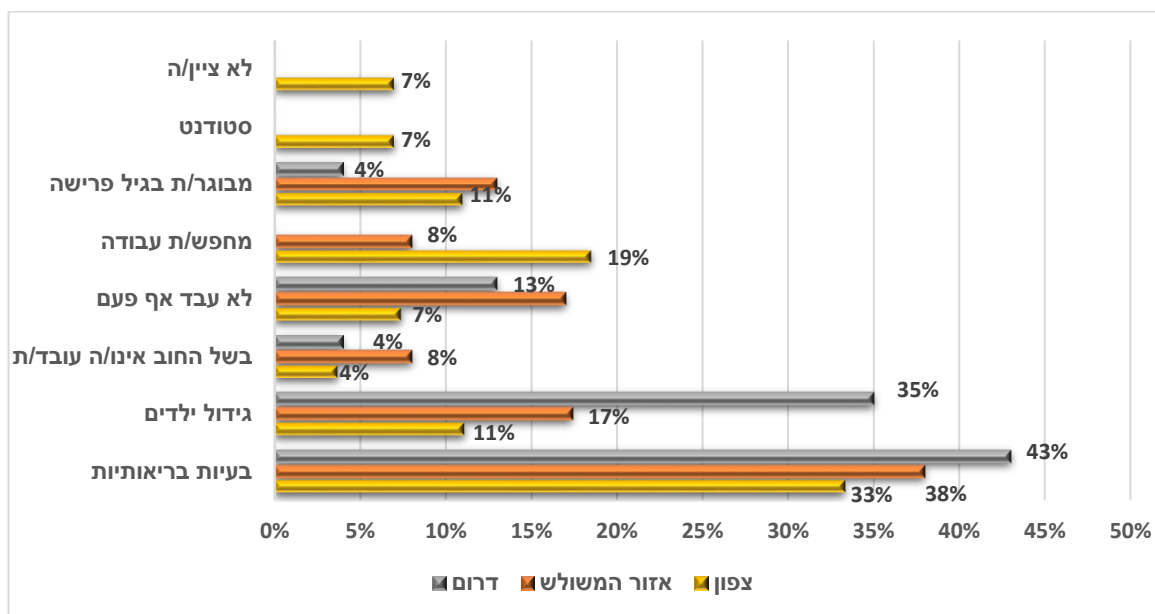
לוחות 4-7 מציגים מידע לגבי תעסוקתם של המשיבים.

לוח 4: האם החייב דיווח שעובד?

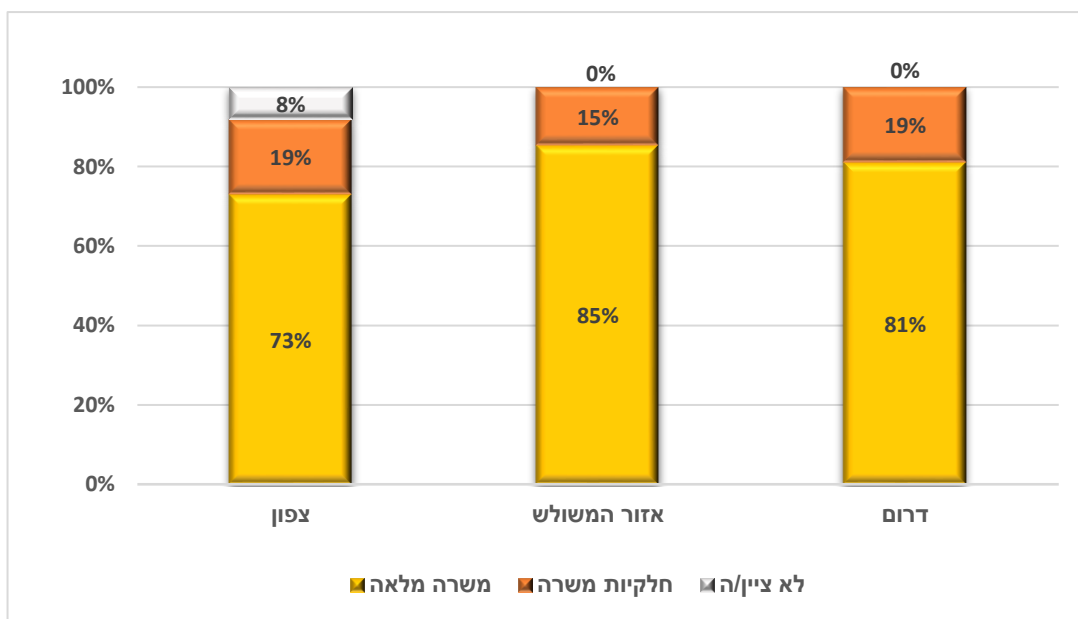
בקירוב כ-60% מהמשיבים בכל האזורים ענו כי הם עובדים.

לוח 5: סיבות לאי תעסוקה בקרב המשיבים שדיווחו כי אינם עובדים

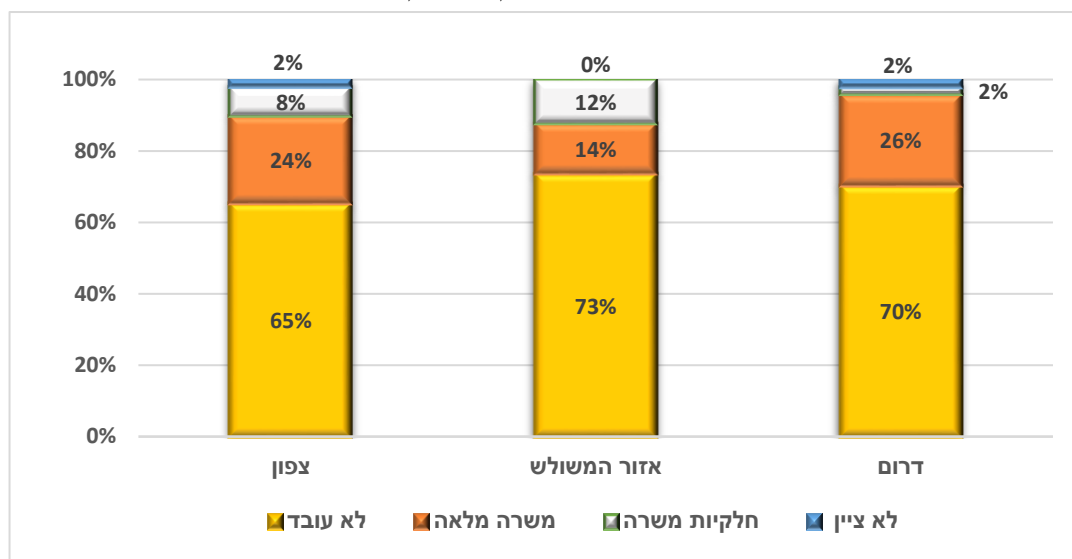
עבור אותם 40% מהמשיבים שדיווחו כי אינם עובדים (לוח 4), הסיבה השכיחה לחוסר תעסוקה היא מגבלה בריאותית. כאשר באזור הדרום, הסיבה השנייה השכיחה לחוסר תעסוקה היא גידול ילדים. עוד עולה מהממצאים כי באזור גיאוגרפי זה כל המשיבות דיווחו כי הן אינן עובדות כלל, וזה מסביר מדוע גידול הילדים מופיע כסיבה השנייה הנפוצה בדרום.

לוח 6: אחוז משרה בקרב המשיבים שדיווחו כי הינם עובדים

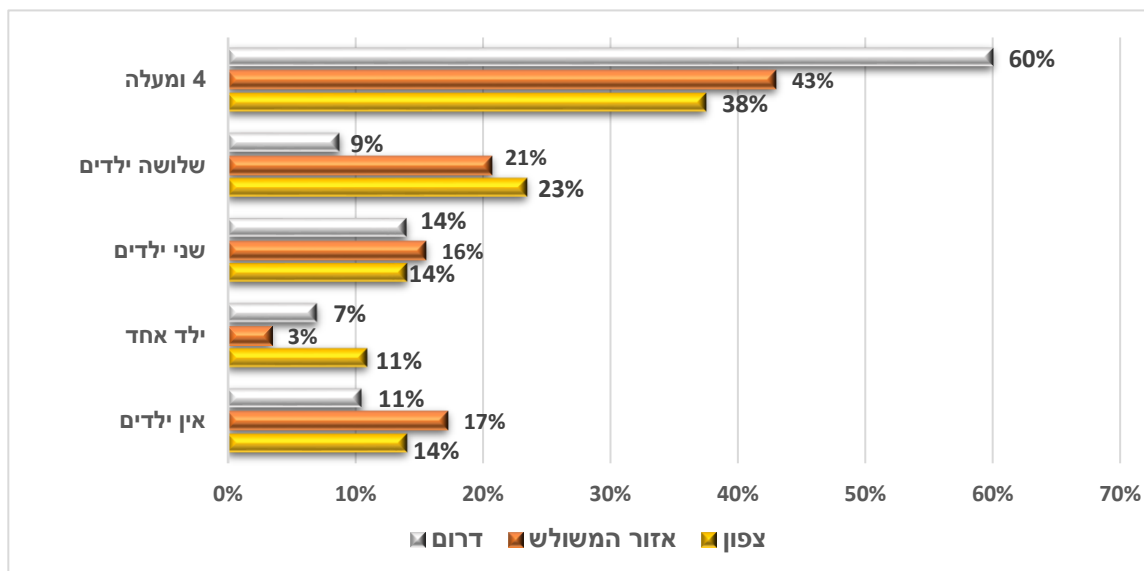
עבור אותם 60% מהמשיבים שדיווחו כי הם עובדים (לוח 4), מרביתם מדווחים שהם עובדים במשרה מלאה.

לוח 7: תעסוקה של בני הזוג

עבור המשיבים שדיווחו כי הם נשואים (לוח 2), נמצא כי אחוז האבטלה בקרב בני הזוג עומד בטווח של 65%-73%.

לוח 8: התפלגות מספר ילדים

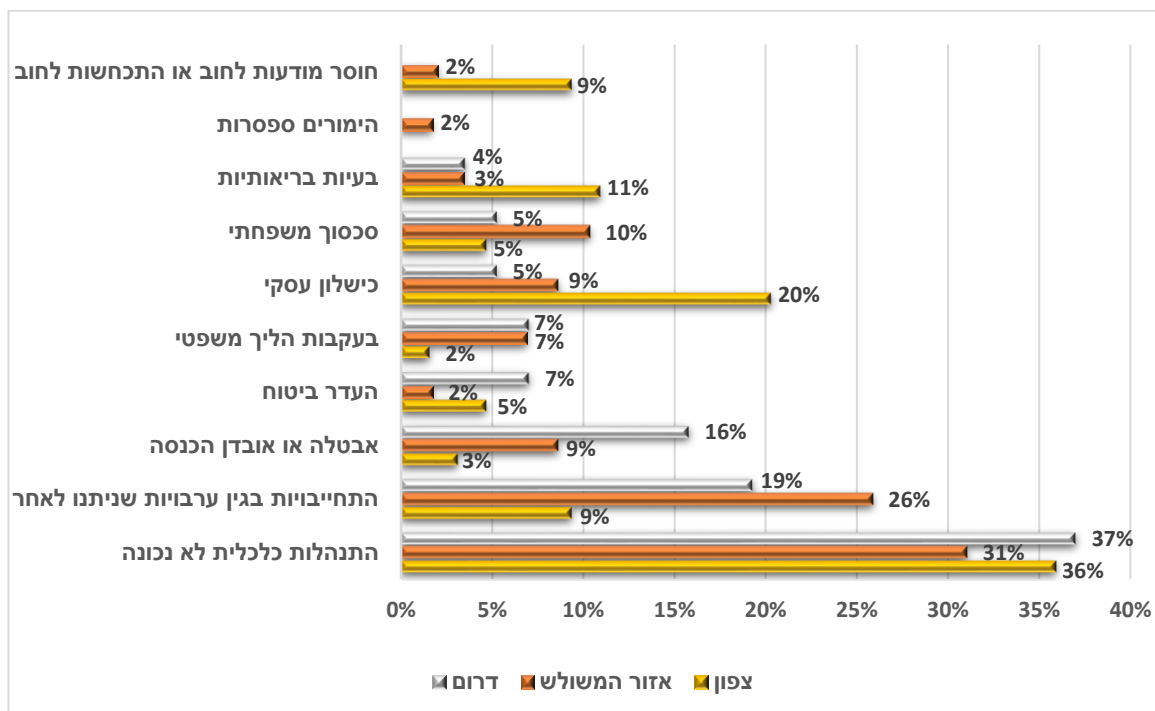

לרוב המשיבים יש ארבעה ילדים ומעלה.

חלק ב: מידע על החוב

בפרק זה המשיבים התבקשו לענות על מספר שאלות הנוגעות למהות החוב, היקף החוב ואופן ההתמודדות שלהם עם החוב. בפרק זה מרבית השאלות היו פתוחות ולכן הסוקר התבקש להפגין רגישות ולהאזין למשיב במלוא תשומת הלב. על הסוקר היה לדלות במרבית השאלות את הסיבות העיקריות שציין החייב.

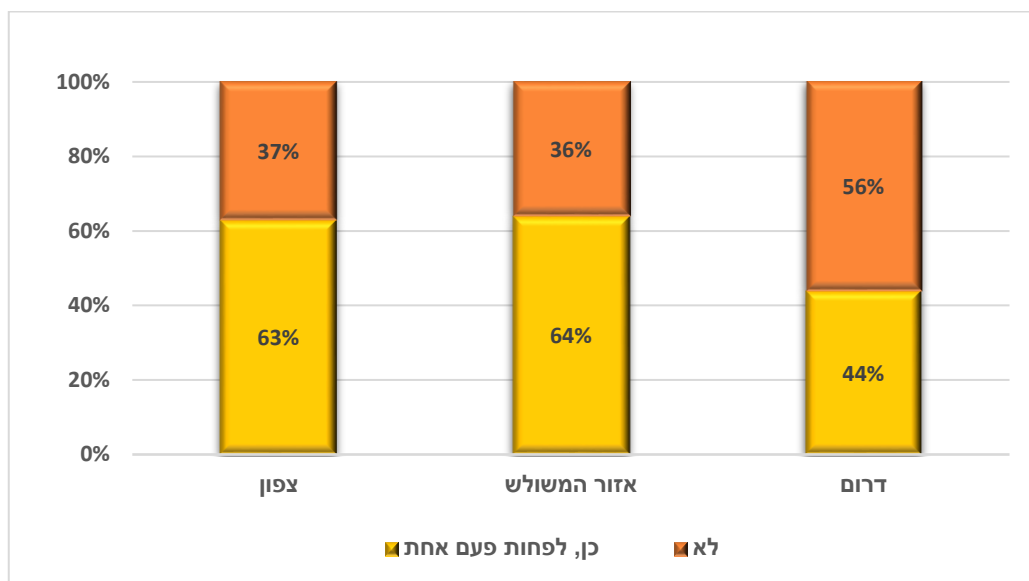
לוח 9: הסיבות שהובילו לחוב

ניתן לראות כי הסיבה הנפוצה להיווצרות החוב במערכת הוצאה לפועל בקרב המשיבים ללא הבחנה בין אזור גיאוגרפי היא התנהלות כלכלית לא נכונה, הכוללת בתוכה אי עמידה בהחזר הלוואות, אי יכולת לנהל את ההוצאות או מול ההכנסות, פזרנות המתבטאת בשימוש מופרז במסגרות אשראי וכדומה.

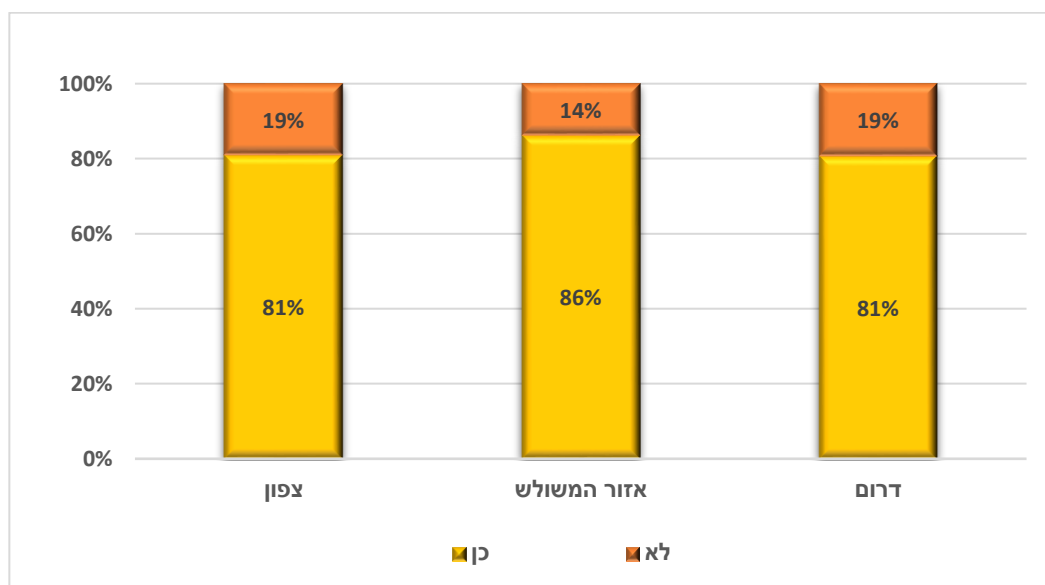
בהסתכלות על הסיבה השנייה הנפוצה נמצא כי הסיבה שונה בכל אזור גיאוגרפי: באזור הצפון - כישלון עסקי, באזור הדרום- אובדן הכנסה ובאזור המשולש התחייבויות בגין ערבויות שניתנו לאחר.

לוח 10: האם המשיב מסתייע בגורם מקצועי?

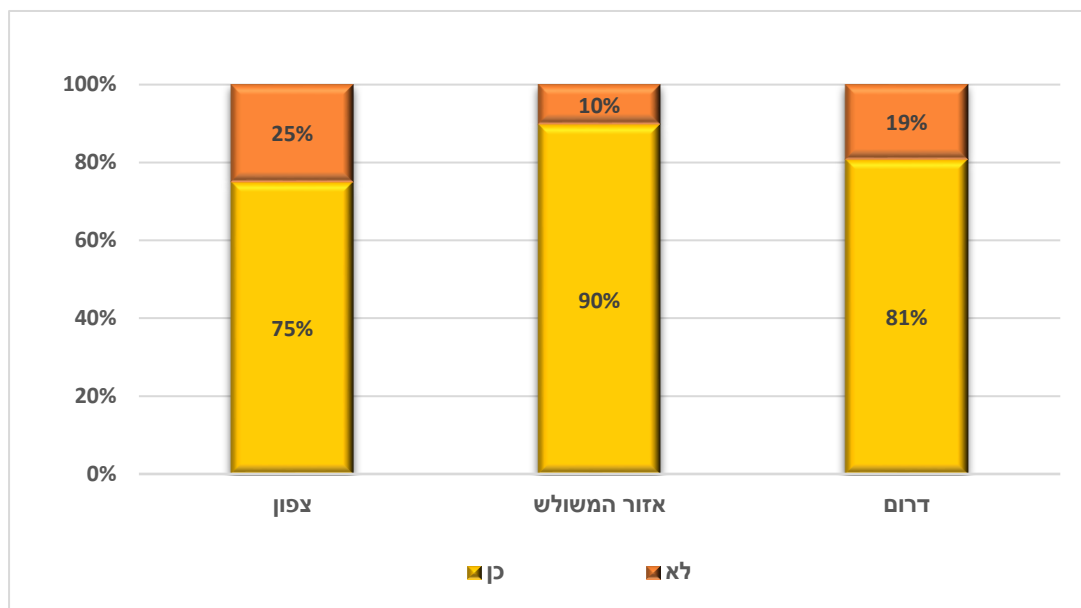
באזור המשולש והצפון מרבית המשיבים דיווח כי הסתייעו בגורם מקצועי לפחות פעם אחת.

לוח 11: האם המשיב מודע לגובה החוב?

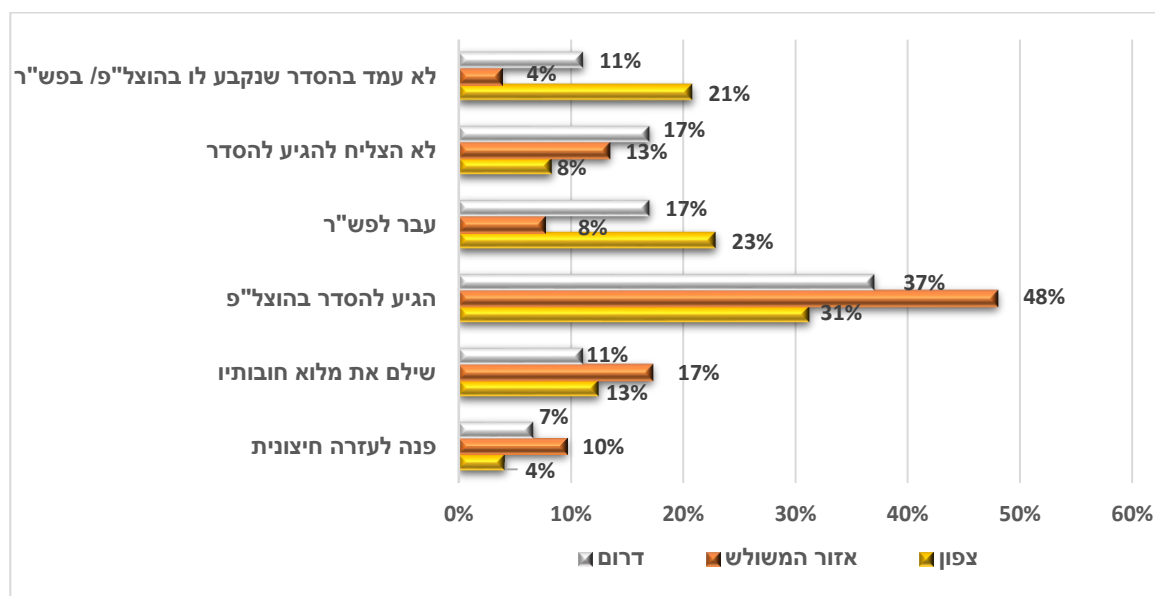
כ-80% ויותר מהמשיבים מדווחים כי הם מודעים לגובה החוב. בבדיקה שבוצעה לגבי נכונות המודעות של המשיב לחוב נמצא כי רק 28% השיבו נכון בטווח הסטייה של עד $\pm 10\%$.

לוח 12: האם המשיב ניסה להתמודד עם החוב?

אחוז גבוה מהמשיבים מעידים על עצמם כי ניסו להתמודד עם החוב במערכת הוצאה לפועל.

לוח 13: כיצד התמודד המשיב עם החוב?

לוח 13 מתייחס למשיבים שענו בחיוב לשאלה האם ניסו להתמודד עם החוב (לוח 12), ומציג את אופן בו התמודד המשיב עם חובו במערכת הוצאה לפועל. על סמך תשובותיהם נקבעו מספר קטגוריות:

א. לא עמד בהסדר שנקבע לו בהוצל"פ/ בפש"ר – החייב לא עמד בצו התשלומים החודשי שנקבע לו. במרבית הפעמים החייב מציין כי בהתחלה הוא שילם כמבוקש, אך לאחר תקופה מסוימת לא הצליח לשלם את הצו החודשי.

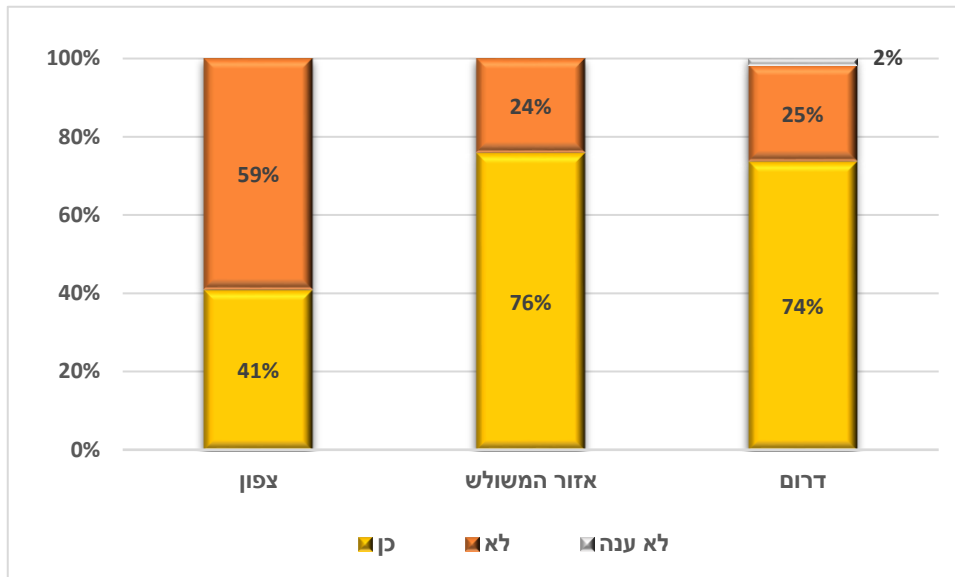
סיבות לחוב – במגזר הערבי

- ב. לא הצליח להגיע להסדר – מלכתחילה החייב לא החל כלל לשלם את צו התשלומים כי לטענתו הצו שנקבע לו היה גבוה מאוד או שהחייב לא הגיע להסכמה מול הזוכה או העו"ד של הזוכה על אופן תשלום החוב ו/או על סכום החוב.
- ג. עבר לפשי"ר – החייב הכריז על פשיטת רגל והוא מנהל את חובותיו מול הכני"ר.
- ד. הגיע להסדר בהוצל"פ – לחייב יש צו תשלומים בתיק והוא עומד בתשלום החודשי או שמנגד החייב הגיע עם הזוכה להסכם על תשלום החוב.
- ה. שילם את מלוא חובותיו – אין לחייב תיקים פתוחים בהוצאה לפועל.
- ו. פנה לעזרה חיצונית – החייב פנה לגורם מקצועי או לבן משפחה שסייע לו בהתמודדות עם חובותיו.

מרבית המשיבים מדווחים כי הם נמצאים בהסדר של צו תשלומים בהוצאה לפועל. נמצא כי בצפון ובדרום יותר משיבים מדווחים כי הם פנו לתהליך של פשיטת רגל.

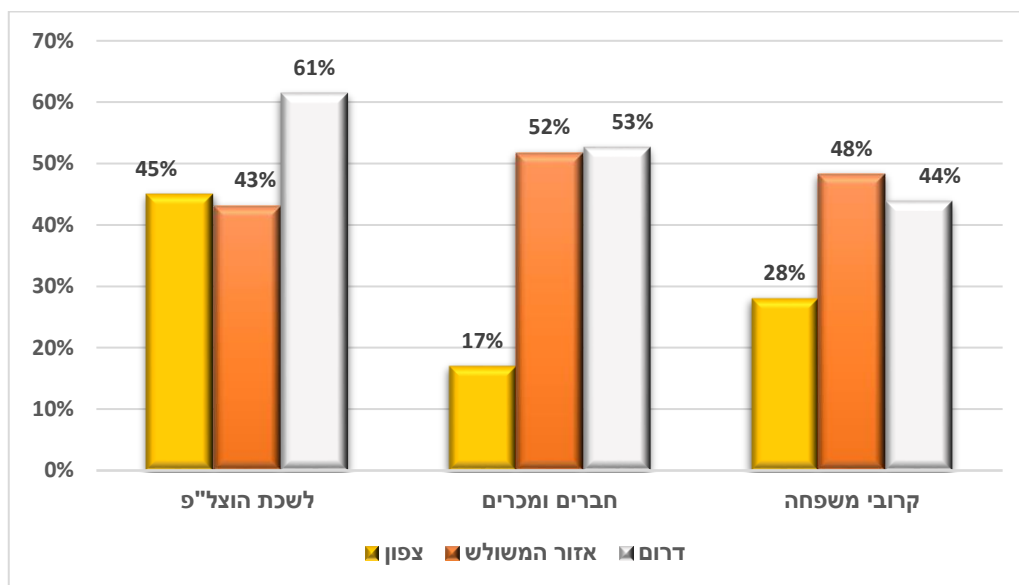
באזור הצפון והמשולש המשיבים אשר דיווחו כי לא ניסו להתמודד עם החוב מציינים שהסיבה העיקרית לכך **שאינם מוכנים להגיע להסדר מכל סיבה שהיא**. ואילו באזור הדרום המשיבים טוענים כי הסיבה העיקרית לכך שלא ניסו להתמודד עם החוב היא כיוון שלא היו **מודעים כלל לכך שיש להם חוב**.

לוח 14: האם החוב לפי דעתו של המשיב מוצדק?

באזור המשולש והדרום מרבית המשיבים טוענים כי לדעתם החוב אכן מוצדק. באזור הצפון מרבית המשיבים לא חושבים שהחוב מוצדק.

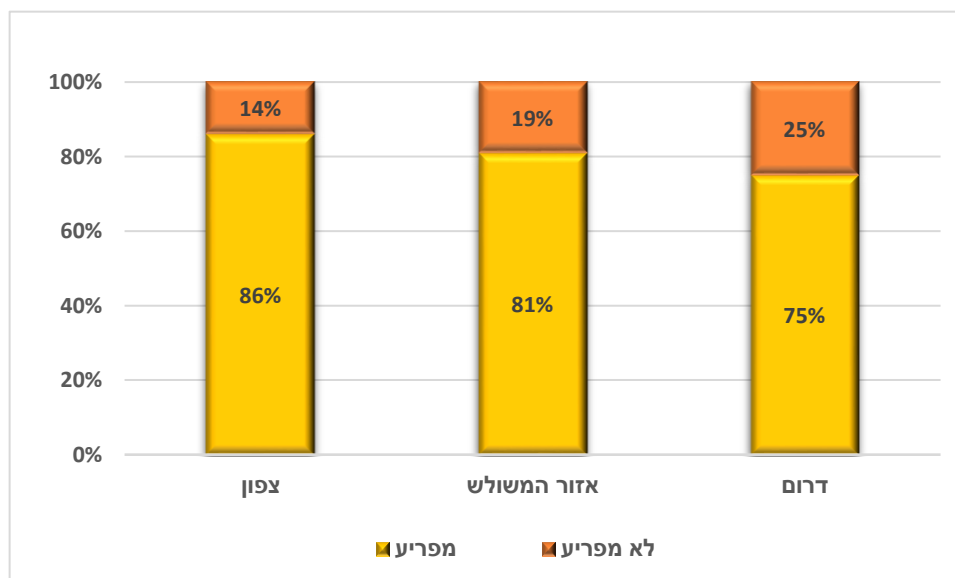
לוח 15: שיתוף בסוגיית החוב ופנייה לבקשת סיוע

מהממצאים ניתן לראות כי באזור הצפון המשיבים פחות משתפים את החברים והמכרים במצבם הכלכלי ואפילו בשביל לקבל הכוונה כלכלית שתעזור להם. יתרה מכך, מרביתם של המשיבים גם לא פונים לקרובי משפחה לבקשת עזרה וסיוע. באזור המשולש והדרום המשיבים מתמודדים עם החוב על ידי שיתוף חברים במצבם הכלכלי ואף פונים לקרובי משפחה לבקשת סיוע כלכלי.

נתון מעניין נוסף הוא האחוז הגבוה של המשיבים שפונה ללשכה לבקשת סיוע, תופעה זו שכיחה באזור הדרום.

לוח 16: האם החוב מפריע בחיי היום יום?

מרבית המשיבים טוענים שהחוב מפריע להם בחיי היום יום. בין המשיבים שענו כי החוב אינו מפריע להם ביום יום נמצא כי יותר מ-40% אינם יודעים מהו סך חובותיהם בהוצאה לפועל.

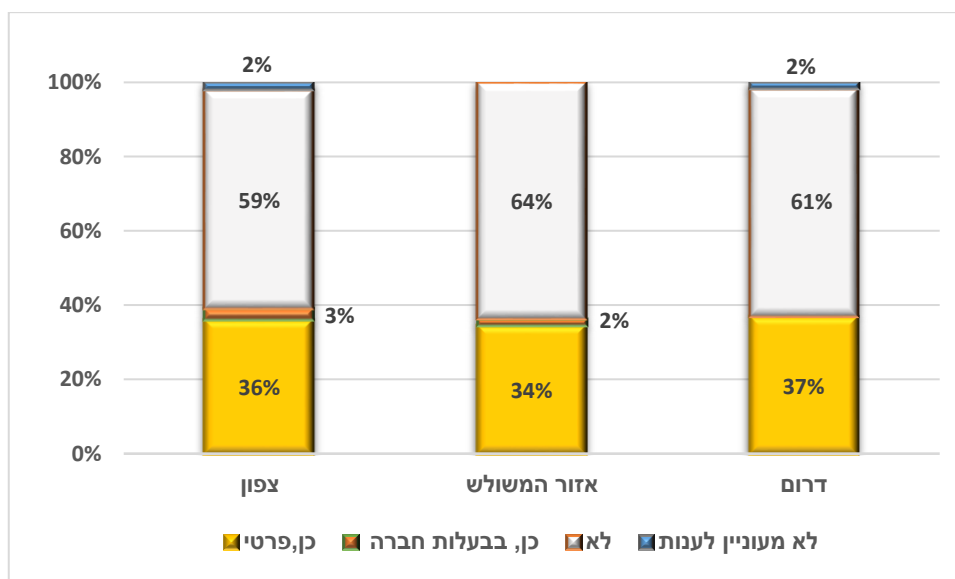
חלק ג: מידע על הכנסות ונכסים

לוח 17: הכנסה של החייב מעבודה

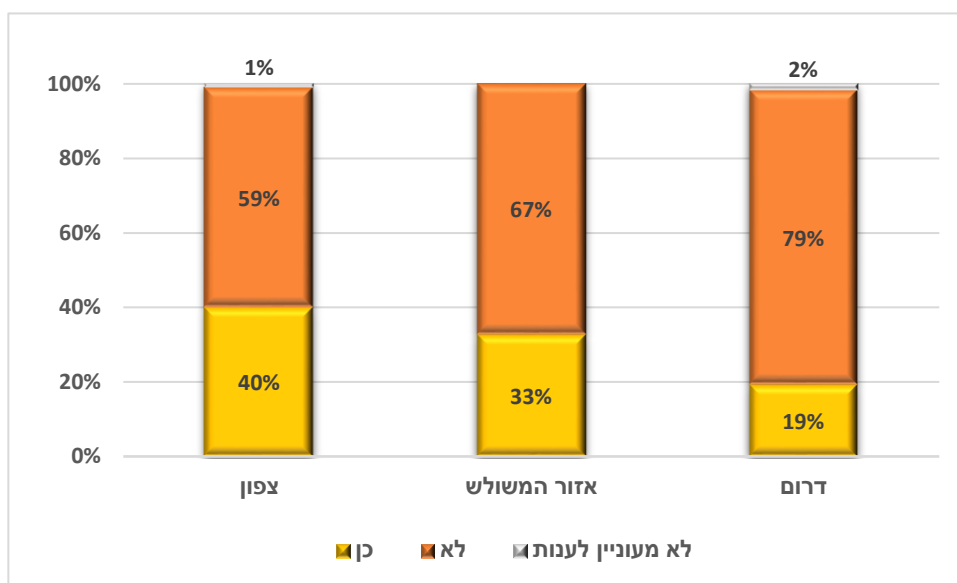
לוח 17 מציג קטגוריות של סכומי הכנסה מעבודה בלבד עבור המשיבים אשר דיווחו שהם עובדים (לוח 4). באזור הצפון והדרום, מרבית המשיבים העובדים מדווחים כי הם מרוויחים עד 6,000 ₪ נטו בחודש, בעוד שבאזור המשולש ישנה חלוקה שווה בין אלו אשר דיווחו שהשתכרו עד 6,000 ₪ נטו בחודש לבין אלו אשר דיווחו על שכר של 6,001-10,000 ₪ נטו בחודש. באזור הצפון נמצא כי ישנם משיבים שדיווחו כי הם משתכרים ביותר מ-10,000 ₪ בחודש.

לוח 18: האם בבעלות המשיב כלי רכב?

לכל היותר כ- 37% מהמשיבים דיווחו כי יש להם רכב פרטי. מרבית המשיבים בכל האזורים דיווחו שהם לא מחזיקים רכב.

לוח 20: האם בבעלות המשיב דירה?

באזור הדרום אחוז המשיבים שהם בעלי דירה נמוך ביחס לאזור המשולש והצפון. מרבית המשיבים בכל האזורים דיווחו שאין בבעלותם דירה.

פרק ג': סיכום ממצאי הסקר

המשיבים מהמגזר הערבי הם בעיקר גברים (לוח 1). הגברים והנשים הערבים החייבים הם בעלי מאפיינים שונים כאשר מדובר על תעסוקה. אין כמעט הבדל במאפייני התעסוקה כאשר בוחנים את הגברים לפי אזור גיאוגרפי: רבים מהם עובדים בעבודות כפיים, אשר מתוגמלות בשכר נמוך (לוח 17), אחוז קטן של החייבים עובדים בעבודות משרדיות. לעומת זאת, כאשר מדובר על נשים חייבות נמצא שיש הבדל משמעותי לפי אזור גיאוגרפי: באזור הדרום, הן כלל לא עובדות והסיבה העיקרית היא שהן עסוקות בטיפול בבני המשפחה ובמשק הבית (לוח 5); באזור המשולש, מחציתן של הנשים עובדות בעבודות כפיים ומחציתן לא עובדות בעיקר מהסיבה של טיפול בבני המשפחה ובמשק הבית; באזור הצפון, מרבית הנשים עובדות בעבודות משרדיות.

רוב המשיבים מהמגזר הערבי נשואים (לוח 2), וכפי שכבר ציינו מרביתם גברים. ניתן ללמוד שמרבית בנות הזוג שלהן אינן עובדות (לוח 7). הסיבה העיקרית לכך, לפי המשיבים, היא טיפול בבני המשפחה ובמשק הבית. ממוצע הגיל של המשיבים הינו 41 (החציון עומד על 39), נכון לשנת 2017. כאשר בוחנים את הגיל שבו נפתח התיק לראשונה עבור אותם נשאים, נמצא כי ממוצע גיל הכניסה למערכת הוצאה לפועל הינו 28, נתון המלמד על זמן קיום החוב בהוצאה לפועל, שהוא 13 שנים בממוצע.

באוכלוסייה הערבית הבעיה הבריאותית מפריעה למהלך התקין של החיים יותר משהיא מפריעה באוכלוסייה היהודית.³ טיעון זה עולה בקנה אחד עם הממצא כי הסיבה השכיחה ביותר לאי תעסוקה בקרב המשיבים היא בעיה בריאותית (לוח 5). אנו למדים כי כאשר מצבו הבריאותי של החייב אינו תקין הוא יעדיף להישאר בבית מאשר לצאת לעבודה.

אצל מרבית המשיבים מספר הילדים הוא ארבעה ילדים ומעלה, כאשר יש מעט הבדל באחוזים בין האזורים הגאוגרפיים. באזור הדרום, מדובר על יותר מ-60% מהמשיבים לעומת אזור הצפון ששם מדובר על 38% מהמשיבים. ממצא זה תואם עם המידע הדמוגרפי שמפורסם על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה: מספר הנפשות הממוצע במשפחה ערבית הוא 4.6, כאשר בכ- 28% מהמשפחות הערביות יש 6 נפשות ויותר.⁴

ההשכלה של החייבים במגזר הערבי נמוכה, מרביתם בעלי השכלה תיכונית. השאלון בחן את הנגישות של המשיבים לאתר האינטרנט של רשות האכיפה והגבייה ומצא כי רק 4% מהמשיבים מדווחים כי הם משתמשים בשירותים הדיגיטליים שהרשות מציעה להם, ממצא המבטא מחסור במיומנויות דיגיטליות.

הסיבה השכיחה ביותר להיווצרות החוב זהה בכל האזורים והיא התנהלות כלכלית לא נכונה (לוח 9). מרבית החייבים מהמגזר הערבי מדווחים כי אופן התנהלותם הכלכלית הוא זה שיצר את החוב. דרך תשובותיהם אנו למדים על תרבות הצריכה שמעודדת אותם לרכוש יותר, בד בבד עם תלונות על יוקר המחיה בארץ. ריבוי בהלוואות לרכישת רכבים, בניית בית גדול יותר ופזרנות יתר בשימוש בכרטיסי אשראי מובילות את החייב למצב של חוסר ניהול נכון שכן הכנסותיו נמוכות מהוצאותיו. ככל הנראה,

³ נסרין חדאד חאגי-יחיא, בשיתוף עם רועי אסף. החברה הערבית בישראל תמונת מצב חברתית-כלכלית ומבט לעתיד, המכון הישראלי לדמוקרטיה 2017.

⁴ האתר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ישנו רובד סמוי בתרבות של חשיבה לפיו ככל שיש לנו יותר אנחנו יותר מוצלחים.⁵ אבל בשביל מרבית המשיבים, הרצון להעלות את רמת החיים היא עקב אכילס, שכן השאיפה להשגת יותר הוא ההתחלה של כניסה למעגל החובות. עוד נמצא כי הסיבה השנייה הנפוצה שונה בכל אזור גיאוגרפי: באזור הצפון - כישלון עסקי, באזור הדרום - אובדן הכנסה ובאזור המשולש התחייבויות בגין ערבויות שניתנו לאחר. בצפון ובדרום הסיבות קשורות באופן ישיר להתנהלות כלכלית של החייב.

בתרבות הערבית המשפחה מספקת עדין את צורכי חבריה, בעיקר בעתות משבר. משפחה ערבית טיפוסית כוללת בתוכה מספר דורות החיים יחד והשותפים לחובות ולאחריות הכלכליות בתוך הבית. עם זאת בשנים האחרונות ובהשפעת האקלים התרבותי והחברתי במדינת ישראל ישנה מגמה של התפוררות התא המשפחתי המורחב ומעבר אל משפחה גרעינית.⁶ עובדה זו מתבטאת אף בממצאי הסקר (לוח 15). ניתן לראות כי מרבית החייבים העדיפו לא לפנות אל המשפחה לבקשת סיוע כלכלי אך מהצד השני ניתן לראות שבאזור הדרום והמשולש כן משתפים יותר מכרים וחברים במצב הכלכלי.

מרבית החייבים מדווחים כי ניסו להתמודד עם החוב, באמצעות הסדרים שבהם נקבעו צו התשלומים החודשי ואכן נמצא כי ישנם חייבים שהצליחו לשלם את החוב ולסגור את התיק בהוצאה לפועל (לוח 13), אם כי מדובר על 9% מהמשיבים.⁷ למרבית החייבים החוב מפריע בחיי היומיום (לוח 16), וחלק גדול אף פנו לפחות פעם אחת לגורם מקצועי לעזרה (לוח 10), כאשר יש הבדל בין היקף הפונים לעזרה מקצועית באזור הדרום לשאר האזורים. מהנתונים עולה כי באזור הדרום אחוז גבוה פונה ללשכה לבקשת עזרה להתמודדות עם החוב. מרבית המשיבים מדווחים כי הם מודעים לחוב, אך בבדיקה נמצא שרק 28% מתוכם אכן צדקו בשערוך החוב (לוח 14). באזור הצפון, מרבית המשיבים חושבים שהחוב שלהם אינו מוצדק בהשוואה לשאר המשיבים באזורים האחרים (לוח 11).

לסיכום, התמונה המצטיירת היא שמרבית החייבים מהחברה הערבית משתייכים למשקי בית שבהם ישנו מפרנס יחיד שהוא הגבר, לכן הכנסתם נמוכה. כתוצאה מכך, רמת החיים של משקי בית אלו אף נמוכה. בשל ניהול כלכלי שגוי ולא מתוכנן ניכר כי החייבים נכנסים אל תוך מעגל החובות. אנו למדים עוד כי החייבים אינם בעלי השכלה גבוהה ואינם בעלי מיומנויות דיגיטליות, ייתכן ודבר זה מוביל לכך שקיומו של החוב נפרש על פני יותר מעשור שכן מרביתם לא מצליחים לסגור את החובות.

⁵ ג'ראיסי עאמר, טיפול פסיכוסוציאלי בחברה הערבית.

⁶ ראה/י שם.

⁷ עוד נמצא כי לאחר שנה מהשיחה הטלפונית של השאלון 5% מהנשאלים סגרו את תיקיהם.

פרק ד': השוואה

בפרק זה נבצע השוואה בין המחקר הקודם אודות הסיבות להיווצרות חוב בהוצאה לפועל (גולן, 2017), אשר נשען על מדגם מייצג של כלל אוכלוסיית החייבים בהוצאה לפועל, הווי אומר שגם חייבים השייכים לחברה הערבית נכללו בתוכו (קרי, **מחקר 2017**), לבין תוצאות מחקר זה שכלל רק את החייבים הערבים (קרי, **מחקר 2018**).

במחקר 2017, נמצא כי 55% מהמשיבים דיווחו כי הם עובדים לעומת 45% שאינם עובדים, כאשר 65% מהחייבים העובדים דיווחו שהם עובדים במשרה מלאה. במחקר 2018, כ- 60% משיבים דוברי ערבית מדווחים כי הם עובדים (לוח 4), כאשר למעלה מ-70% מדווחים שהם עובדים במשרה מלאה (לוח 6). אחוז המשיבים בחברה הערבית שדיווחו שהם עובדים גבוה מאחוז המשיבים שדיווחו שהם עובדים בסקר הכללי. בשני המחקרים נמצא כי הסיבה השכיחה לחוסר תעסוקה בקרב החייבים שמדווחים שאינם עובדים היא בעיות בריאותיות או פסיכולוגיות.

במחקר 2017, הסיבות השכיחות שהובילו לחוב הינן: אבטלה או אובדן הכנסה של אחד מבני הזוג (26% מהחייבים); התנהגות כלכלית לא נכונה (22%). במחקר 2018, יותר מ-30% מדווחים כי הסיבה העיקרית שהובילה אותם לחוב הינה התנהגות כלכלית לא נכונה. בשנת 2017, כ- 66% מהמשיבים מעידים על עצמם שהם מודעים לחוב (נמצא כי רק 26% מתוך כלל המשיבים ידעו את חובם העדכני, בסטייה של עד $\pm 15\%$). ואילו במחקר 2018, כ- 80% מהמשיבים מעידים על עצמם שהם מודעים לחוב (לוח 11).

במחקר 2017 עולה כי כ-71% מהמשיבים מעידים על עצמם כי ניסו להתמודד עם החוב (כ- 34% מהמשיבים מעוניינים/ות להגיע להסדר / הגיעו להסדר מסוים בהוצל"פ) בדומה למחקר 2018 (לוח 12). במחקר 2017, כ-47% מהמשיבים מדווחים כי הסתייעו בגורם מקצועי **לפחות פעם אחת**. ואילו במחקר 2018, נמצא כי כ-44% מהמשיבים באזור הדרום הסתייעו בגורם מקצועי אל מול יותר מ-60% מהמשיבים באזור המשולש והצפון.

לסיכום, אנו למדים שיש מעט שוני בין המשיבים המשתייכים לחברה הערבית לבין המשיבים המשתייכים לכלל האוכלוסייה, המתבטא בעיקר בסיבות להיווצרות החוב.

ביבליוגרפיה

- אתר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
- גולן, י. (2016) פרופיל החייב ברשות האכיפה והגבייה. רשות האכיפה והגבייה.
- גולן, י. (2017) הסיבות להיווצרות חוב בהוצאה לפועל. רשות האכיפה והגבייה.
- חדאד חאגי-יחיא, נ. ואסף, ר. החברה הערבית בישראל תמונת מצב חברתית-כלכלית ומבט לעתיד, המכון הישראלי לדמוקרטיה 2017.
- לנדאו, י. (1993) המיעוט הערבי בישראל. תל אביב הוצאת עם אחד.
- מנעא, ע. (2008) ספר החברה הערבית בישראל (2) אוכלוסייה, חברה, כלכלה. ירושלים: מכון ון ליר והקיבוץ הארצי המאוחד.
- עאמר, ג'. (2010) טיפול פסיכוסוציאלי בחברה העברית.

נספח א: מיפוי חייבים דוברי ערבית

במסגרת מיפוי חייבים דוברי ערבית נבנה אלגוריתם אשר ייתן אינדיקציה: האם החייב דובר ערבית או לא (לא – יהודי ואחרים)?

שלבי בניית האלגוריתם:

1. נעשתה הקבלה בין עיר מגורי החייב לקובץ היישובים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה – הלמ"ס, כאשר בערים בהם לפי קובץ הלמ"ס (http://www.cbs.gov.il/ishuvim/ishuvim_main.htm) אין תושבים יהודים ביישוב ניתן לחייב אינדיקטור של חייב דובר ערבית.
2. בשאר היישובים בהם האוכלוסייה היא מעורבת ע"ס קובץ היישובים של הלמ"ס (רק יהודים וואו רק ערבים) ניתן אינדיקטור של חייב ערבי ע"ס השם הפרטי של החייב.
3. באותם יישובים מעורבים, במקרים שלחייב יש שם פרטי אשר לא ניתן לסווג אותו כערבי (לדוגמא אמיר) ניתן אינדיקטור של חייב דובר ערבי ע"ס שם המשפחה של החייב.
4. ביישובים מעורבים בהן יש אחוז גבוה של תושבים ערבים (לדוגמא ירושלים), ניתן אינדיקטור של חייב דובר ערבית בשכונות (האפיון לשכונות נעשה ע"ס הלמ"ס: http://www.cbs.gov.il/ishuvim/ishuvim_main_2015.htm) בהן יש אחוז גבוה של דוברי ערבית (80 אחוז ומעלה של דוברי ערבית ע"ס קובץ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה), לדוגמא שכונת גואריש ברמלה.
5. בשלב האחרון האלגוריתם ביצע השוואה בין שלב 4 לשאר השלבים. במידה ובשלב 4 קיבל אינדיקטור של חייב דובר ערבית וביתר השלבים קיבל אינדיקטור שלא דובר ערבית. אזי יינתן לחייב אינדיקטור שלא דובר ערבית.

שאלון עומק לחייב

שלום רב,

רשות האכיפה והגבייה עורכת בימים אלה סקר אודות החייבים במערכת ההוצאה לפועל. הסקר חיוני וחשוב מאוד ומטרתו העיקרית לספק מידע אודות מצבם של החייבים במערכת הוצאה לפועל. הנתונים הנאספים בסקר הם בנושאי השכלה, עיסוק והכנסות, שעות עבודה, חיפוש אחר עבודה ועוד.

סקר זה סודי ביותר, המידע לא יועבר לאף גורם, לרבות משרדי ממשלה אחרים. המידע שיימסר יעובד ויפורסם כסיכומים סטטיסטיים בלבד.

חלק א: פרטיים אישיים

1. תעודת זהות: _____ (סוקר, ימלא בנספח)
2. שם פרטי ושם משפחה _____
3. (לסוקר, אין צורך ללא) שם יישוב (כתובת מגורים): _____
4. מין הנדגם (לסוקר, אין צורך ללא): זכר/ נקבה
5. מספר שנות השכלתך (לסוקר, כלאף שנות לימודים באוניברסיטה, אלא שנות לימודים) _____ שנות לימוד מקצוע? _____
6. מה השכלתך האחרונה?
 - א. יסודית
 - ב. תיכונית
 - ג. אקדמית
 - ד. תעודת מקצוע (הנדסאי, מכונאי וכד')
 - ה. אחר, פרט: _____

7. האם אתה עובד?
א. כן
ב. לא (צבור *לאלפה 8*) כמה זמן לא? _____
8. האם עבודה זו נחשבת למשרה מלאה?
א. כן (צבור *לאלפה 10*)
ב. לא
ג. אחר, במידה ועובד מעל משרה מלאה: _____
9. *לסוקר, רק את השיב לאלפה 8 ב' - מה הסיבה העיקרית לכך שאתה עובד עבודה חלקית?*
א. חיפשת עבודה במשרה מלאה אך לא מצאת
ב. חיפשת עבודה נוספת אך לא מצאת
ג. אינך יכול לעבוד יותר מסיבות בריאותיות
ד. בפנסיה, גיל גבוה
ה. עקר/ת בית (טיפול בילדים, בן משפחה במשק הבית)
ו. לומד
ז. אינך מעוניין לעבוד בעבודה מלאה
ח. אחר, פרט: _____
10. תחום עיסוק (לסוקר, שים לב הכוונה לצנף כלכלי ולא לתפקיד)?

11. סוקר, שים לב, לא *לאלפה 7* אתה מחפש עבודה?
א. כן, כמה זמן מחפש? _____
ב. לא, מדוע? _____
12. מצבך המשפחתי?
א. רווק/ה
ב. גרוש/ה
ג. אלמן/נה
ד. ידועה/ה בציבור
ה. נשוי/אה
13. האם בן/ בת הזוג עובד/ת?
א. כן
ב. לא (צבור *לאלפה 20/16*) למה, לא? _____
14. אחוז משרה בן/ בת הזוג? _____
15. תחום עיסוק של בן/ בת הזוג? _____

16. (פסוק, לא *לאֵלֶּיךָ מִפֹּרֶשׁ*) האם יש לחייב אישה נוספת?

א. כן

ב. לא

17. האם בת הזוג הנוספת עובדת?

א. כן

ב. לא (צבוק *לאֵלֶּיךָ 20*) למה, לא? _____

18. אחוז משרה בת הזוג? _____

19. תחום עיסוק של בת הזוג? _____

20. האם יש לך ילדים?

א. כן

ב. לא (צבוק *לאֵלֶּיךָ 22*)

21. מספר ילדים? _____ (פסוק, *מִדַּע אֲוֹדֹת טִלְאֵי הַיַּלְדִּים יוֹשֵׁלֵם בְּמִשְׁרָד*)

חלק ב: מידע על החוב

פסוק, קרא:

בחלק זה של השאלון, ברצוננו לקבל מידע אודות החוב. נושא זה מאוד רגיש אצל החייב ולכן עליך להפגין קשב ורגישות

22. מה לדעתך הסיבה העיקרית שבגללה נוצר לך החוב בהוצאה לפועל? – בהתייחסותך למספר חובות

פסוק – זאת שאף פתוחה!! אף תקרא פמיט את האופציות fe שאף לו אף סמן זאת בצמק פאחר שיצנה פק אף האפה.

סיבות לא עסקיות:

- א. אבטלה או אובדן ההכנסות אחר.
- ב. בעקבות הליך משפטי (החלטה של ביהמ"ש שלא הצליח לממש).
- ג. התחייבויות בגין ערבויות שניתנו לאחר
- ד. הימורים, ספורות או פזרנות.
- ה. בעיות בריאותיות.
- ו. סכסוך משפחתי או משבר ביחסים האישיים.
- ז. התנהלות כלכלית לא נכונה
- ח. שימוש מופרז במסגרות אשראי כולל הפסדים בגין עיקול רכוש, ריבית גבוהה ומכירת נכסים תחת לחץ.
- ט. העדר ביטוח

סיבות עסקיות- בהנחה שהנך בעל עסק בעבר או בהווה:

- א. גורמים כלכליים המשפיעים על רווחיות הענף, כולל תחרות, הגבלות על אשראי, צניחת מחירים ועלייה בחומרי הגלם.
- ב. כישלון עסקי הכולל הצעות מחיר נמוכות וחוסר הצלחה במימוש פוטנציאל התוכנית העסקית.
- ג. החזרי ריבית מופרזים על הלוואות כספים והפסד הון עצמי בהחזרי הלוואות.
- ד. אי יכולת לגבות חובות עקב מחלוקות או חובות מסופקים ואבודים.
- ה. אי הצלחה בניהול ספרי החשבונות, מעקב על ההוצאות והגשת דוחות לרשויות.
- ו. השפעת העונתיות על העסק כולל נזקי מזג אוויר כגון הצפות ויובש.
- ז. אחר

23. למי הוא חייב ?

- א. זוכה פרטי
- ב. חברה תקשורת
- ג. חברה אחרת
- ד. בנקים/חברת אשראי\ גוף פיננסי
- ה. מגזר ציבורי (לרבות, עיריות)
- ו. אחר, פרט: _____

24. האם לדעתך זהו חוב מוצדק?

- א. כן
- ב. לא, פרט: _____

25. האם ניסית להתמודד עם תשלום החוב(הכוונה לשלם את החוב)?

- א. כן
- ב. לא

פרט באיזה אופן (אם ענה כן)? ולמה לא (אם ענה לא)?

26. האם פנית לקרובי משפחה לעזרה כלכלית?

- א. כן
- ב. לא

אם ענה כן, האם אכן קיבל עזרה? אם ענה לא, לשאול למה לא פנה?

27. האם שיתפת חברים במצבך הכלכלי?

- א. כן
- ב. לא, למה? _____

28. פנית ללשכה של הוצל"פ לקבלת עזרה?

- א. כן
- ב. לא

אם ענה כן, האם אכן קיבל עזרה? האם נתקל בקשיי שפה בלשכה? אם ענה לא, לשאול למה לא פנה?

29. האם אתה מסתייע בסיוע משפטי של עו"ד?

- א. כן, פרט: תדירות – חד פעמי/מדי פעם/יש לי עו"ד קבוע
- ב. לא

30. האם אתה מסתייע בסיוע של גורם אחר ?

- א. כן, פרט: _____
- ב. לא

31. האם אתה/יודעת/מה גובה החוב העדכני שלך במערכת הוצאה לפועל?

- א. כן
- ב. לא

32. אנא ציין הערכה של סכום החוב (גם אם לא ידוע): _____
33. האם מפריע לך החוב בהוצל"פ בחיי היום יום?
- מפריע מאוד
 - מפריע
 - לא כל כך מפריע
 - בכלל לא מפריע
34. *לסוקר, אט אנה פסאלה 30 א' או כ' פ' פאל אולו את השאלה הפאה. אחרת, דל*
לפאלה הפאה: דרג בבקשה היכן מתבטא ההפרעה הכי גדולה כאשר 1- הכי מפריע 4- הכי פחות מפריע
- _____ בחיי המשפחה
- _____ בעבודה
- _____ בתחושה האישית
- _____ בחיי החברה
35. האם אתה משתמש בשירותים הדיגיטליים שיש לרשות האכיפה והגבייה (למשל, אתר אינטרנט, מערכת צ'אט, אזור אישי וכד')?
- כן
 - לא
36. במידה וענה לא האם הוא משתמש בשירותים דיגיטליים אחרים כגון (שירותי בנקים, שירותי משרדי ממשלה: ביטוח לאומי וכד')?
- כן
 - לא
37. האם את המשתמש העיקרי או שמישהו אחר משתמש עבורך? _____
38. מהיכן מבוצע השימוש בשירותים הדיגיטליים?
- מחשב ביתי
 - מחשב בעבודה
 - טלפון נייד
 - מקום אחר
 - אחר, פרט, _____

חלק ג: הכנסות

39. האם יש לך רכב?
א. כן, פרטי
ב. כן, בבעלות חברה
ג. לא
40. אם כן – האם יש יותר מרכב אחד ברשותך? _____
41. האם יש לך דירה בבעלותך?
א. כן
ב. לא
42. מהי הכנסתך נטו הממוצעת החודשית (ההכנסה שעוברת לחשבון הבנק)? _____
43. מהי הכנסת הנטו הממוצעת החודשית של בן/בת הזוג (ההכנסה שעוברת לחשבון הבנק ורק במידה ובן/בת הזוג מתגורר איתך)? _____
44. האם יש לך הכנסות נוספות (כולל: מזונות המתקבלים מבן/בת הזוג, מלגות, עזרה כספית ממוסדות אחרים, נכסים מושכרים וכד')?
א. כן פרט (כולל סכום בממוצע לחודש): _____
ב. לא
45. האם יש לך הכנסות מביטוח לאומי?
לסוקר באידיה וכן, ציין איך סולק הקצבה את מאמצ הסכום החודשי.
- א. קצבת זקנה _____
ב. קצבת שאירים _____
ג. קצבת נפגעי עבודה _____
ד. קצבת נכות, קצבת ניידות _____
ה. דמי אבטלה _____
ו. הבטחת הכנסה שמקבלים ישירות מהמוסד לביטוח לאומי _____
ז. קצבת סיעוד _____
ח. קצבת ילדים _____
ט. קצבה אחרת, כגון דמי מזונות שמתקבלים ישירות מהמוסד לביטוח לאומי, דמי לידה, מענק לידה פרט: _____

46. הערות נוספות של הנדגם:

47. הערות נוספות של הסוקר:

תודה רבה על השתתפותכם בסקר חשוב זה!!!

מחקר של רשות האכיפה והגבייה

שלום רב,

ברצוני להודות לך על השתתפותך במחקר אודות החייבים במערכת ההוצאה לפועל. הירתמותך לסקר זה הייתה חיונית וחשובה מאוד. מטרתו העיקרית של המחקר היא לספק מידע אודות רווחתם של החייבים במערכת ההוצאה לפועל, הסיבות שהובילו ליצירת החוב, מצבם הכלכלי של החייבים ויכולתם להתמודד עם החוב.

השתתפותך והיענותך יסייעו לנו בהבנת תהליכים חברתיים וכלכליים לשם תכנון מדיניות וליצירת מידע עדכני לטובת החברה הישראלית כולה.

שמירת סודיות

יודגש כי הנתונים לסקר זה נאספו למטרת מחקר בלבד, המידע לא הועבר לאף גורם, לרבות משרדי ממשלה אחרים. המידע שיימסר יעובד ויפורסם כסיכומים סטטיסטיים בלבד.

בכבוד רב,

תומר מוסקוביץ'

מנהל רשות האכיפה והגבייה

האגף לתכנון ומדיניות

מחקר של רשות האכיפה והגבייה

مرحباً

בוודי ان اشكرك على مشاركتك في الاستطلاع عن المدينين في دائرة الاجراء. تطوعك للاستطلاع هي مهمه جدا ومفيدة. الهدف الأساسي من هذا البحث هو الوصول الى معلومات ممكن ان نقدم ونساعد المديون في دائرة الاجراء، الأسباب الرئيسية التي أدت الى الوصول للدين وكيف بإمكانك التعامل مع الديون
لا شك ان مشاركتكم في الاستطلاع ممكنها ان تخدم وتقدم نجاعة العمل والخدمة المقدمة من اجل المديونين وبأفي سكان الدولة.

حفظ الخصوصيات:

يشار ان المعلومات للاستطلاع والبحث فقط. لا يتم نقل المعلومات لأي جهة أخرى من مكاتب الحكومية. المعلومات المقدمة سوف تدرس ويتم نشر المعلومات لاستطلاع فقط

مع الاحترام

تومر موسكوفيش

مدير عام سلطه التنفيذ والجباية